

Глобальне опитування молоді щодо тютюну в Україні, 2023 р.

Глобальне опитування молоді щодо тютюну в Україні, 2023 р.

Анотація

Глобальне опитування молоді щодо тютюну (GYTS) 2023 р. проводили серед школярів в Україні. Основна увага в аналізі приділялася підліткам віком 13–15 років. У звіті розглянуті поширеність і патерни вживання тютюнових та нікотинових виробів (ТНВ), включаючи сигарети, інші тютюнові вироби для куріння, тютюнові вироби для нагрівання, електронні сигарети й нікотинові паучі; частота вживання; полівживання; доступ; вплив вторинного тютюнового диму та аерозолів; вплив маркетингу; та ставлення до ТНВ. GYTS проводили в умовах війни, тому воно може стати джерелом важливої інформації щодо поведінки підлітків у контексті переміщення, психосоціального стресу, переривання навчання в школі та зростання залежності від цифрового середовища. Хоча довгострокова тенденція до зниження рівня куріння сигарет збереглася, ринок нікотинових виробів продовжує диверсифікуватися, і новіші вироби відіграють важливу роль у патернах вживання ТНВ молоддю. У 2023 р. 19,6% підлітків повідомили про теперішнє вживання електронних сигарет, що перевищує середні показники у Європейському регіоні ВООЗ (14,3%) та світі (7,2%). Патерни теперішнього вживання ТНВ змінилися. Зростання відповідних показників зумовлене переважно електронними сигаретами й іншими новітніми виробами. Такі результати підкреслюють важливість постійного нагляду та посиленого вжиття комплексних заходів із контролю над тютюном, що узгоджуються з Рамковою конвенцією ВООЗ із боротьби проти тютюну (РКБТ ВООЗ), зокрема в аспектах захисту молоді та регулювання нових нікотинових виробів.

Ключові слова

UKRAINE; ADOLESCENT; TOBACCO USE; NICOTINE; SURVEY

Номер документа: WHO/EURO:2026-13362-53136-83616 (PDF); WHO/EURO:2026-13362-53136-83615 (друкована версія).

© World Health Organization 2026

Деякі права захищені. Ця публікація доступна на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 IGO licence (CC BY-NC-SA 3.0 IGO; <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/igo>).

Зазначена ліцензія дозволяє копіювання, розповсюдження й адаптацію публікації для некомерційних цілей за умов належного зазначення бібліографічного посилання на неї згідно з наведеним нижче зразком. Під час будь-якого використання цієї публікації не має бути жодних припущень щодо того, що Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) підтримує будь-які конкретні організацію, продукти чи послуги. Використання логотипу ВООЗ не дозволене. Адаптація цієї публікації вимагає ліцензування адаптованого документа на умовах такої самої чи еквівалентної ліцензії Creative Commons. При перекладі цієї публікації разом із пропонуваним бібліографічним посиланням має бути наведений такий дисклеймер: «Цей переклад не був виконаний Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ). ВООЗ не несе відповідальності за зміст і точність цього перекладу. Справжнім і автентичним текстом є оригінальне видання англійською мовою: Global Youth Tobacco Survey in Ukraine 2023. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2026

Будь-яке врегулювання спорів, що виникають через ліцензійні умови, проводиться відповідно до правил врегулювання спорів Всесвітньої організації інтелектуальної власності. (<http://www.wipo.int/amc/en/mediation/rules/>).

Зразок бібліографічного посилання. Глобальне опитування молоді щодо тютюну в Україні, 2023 р. Копенгаген: Європейське регіональне бюро ВООЗ; 2026. Ліцензія: [CC BY-NC-SA 3.0 IGO](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/igo).

Дані для каталогування перед опублікуванням(CIP). Дані для CIP доступні за посиланням: <http://apps.who.int/iris>.

Придбання, права та ліцензування. Щоб придбати публікації ВООЗ, див.: <http://apps.who.int/bookorders>. Щоб подати заявку на комерційне використання та запит щодо прав і ліцензування, див.: <https://www.who.int/about/policies/publishing/copyright>.

Матеріали третіх сторін. Користувач, який бажає використовувати матеріали з цієї публікації, що належать третій стороні, такі як таблиці, рисунки або зображення, повинен визначити, чи потрібен для цього дозвіл власника авторського права, і, за необхідності, отримати такий дозвіл. Ризик висування претензій унаслідок порушення прав на будь-які компоненти цієї публікації, що належать третій стороні, несе виключно користувач.

Загальні застереження. Позначення, що використані, та матеріали, що наведені в цій публікації, не означають вираження з боку ВООЗ будь-якої думки щодо правового статусу тієї чи іншої країни, території, міста або району, або їхніх органів влади, або щодо розмежування їхніх кордонів. Пунктирні лінії на картах позначають приблизні кордони, щодо яких повної згоди поки ще може бути не досягнуто.

Згадування конкретних компаній або продуктів певних виробників не означає, що вони схвалені або рекомендовані ВООЗ на протипагу іншим аналогічним компаніям та продуктам, які не були згадані в тексті. Назви запатентованих продуктів, окрім тих випадків, коли допущено помилку чи упушення, виділяються початковими великими літерами

ВООЗ вжила всіх розумних запобіжних заходів для перевірки інформації, що міститься в цій публікації. При цьому опубліковані матеріали поширюються без будь-яких — прямих чи опосередкованих — гарантій. Відповідальність за тлумачення і використання матеріалів покладається на користувача. ВООЗ за жодних обставин не може нести відповідальності за збитки, пов'язані з використанням цих матеріалів.

Дизайн: Олена Мороз

Фото: © WHO

Зміст

Подяки	iv
Скорочення й аббревіатури	v
Глосарій	v
Резюме	vi
1. Вступ	1
1.1 Загальна інформація	1
1.2 Методологія	3
2. Результати	5
2.1 Огляд вживання ТНВ серед школярів віком 13–15 років	5
2.2 Результати за конкретними виробами	8
2.3 Знання, ставлення і сприйняття	13
2.4 Доступ, цінова доступність та маркетинг	15
2.5 Вплив вторинного тютюнового диму	17
3. Обговорення та ключові наслідки для політики	19
3.1 Інтерпретація результатів	19
3.2 Україна в контексті Європейського регіону ВООЗ	21
3.3 Наслідки для політик контролю над тютюном і нікотином, націлених на молодь	24
4. Висновки	25
Список використаних джерел	27

Подяки

Цей звіт був підготовлений Бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) в Україні. Проєкт документа підготувала Yelena Tarasenko (Південний університет штату Джорджія) під наглядом і технічним керівництвом Olha-Mariia Alimenko та Andrii Skipalskyi (Бюро ВООЗ в Україні). Роботу на місцях у межах GYTS 2023 р. та попередній аналіз даних проводив Український інститут соціальних досліджень ім. О. Яременка під керівництвом директорки Tetiana Bondar.

Бюро ВООЗ в Україні висловлює щирі подяку за технічні внески, рецензування та надані коментарі під час підготовки цього звіту Dene Cairns (Бюро ВООЗ в Україні) та Angela Ciobanu (Європейське регіональне бюро ВООЗ). Загальне технічне керівництво забезпечував Jarno Habicht (Бюро ВООЗ в Україні).

ВООЗ висловлює подяку ключовим партнерам у Міністерстві охорони здоров'я України та Міністерстві освіти і науки України за співпрацю й підтримку, зокрема в обміні даними, перевірці даних та проведенні технічних консультацій. Також висловлюється подяка експертам Центру громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України за важливі технічні внески та підтримку в поширенні результатів GYTS. Підтримку в обробленні й валідації даних GYTS надавали Центри з контролю та профілактики захворювань Сполучених Штатів Америки (ЦКЗ США).

Також висловлюється подяка директорам шкіл, учителям, місцевим координаторам і, що найважливіше, учням, які брали участь у GYTS 2023 р. за складних умов війни і, таким чином, продемонстрували стійкість та підтримку сфери громадського здоров'я.

Четвертий раунд GYTS у 2023 р. спільно фінансували Європейський Союз та Фонд ЦКЗ США.

Скорочення й аббревіатури

ДІ	довірчий інтервал
РКБТ ВООЗ	Рамкова конвенція ВООЗ із боротьби проти тютюну
ТНВ	тютюнові та нікотинові вироби
ЦКЗ США	Центри з контролю та профілактики захворювань США
e-cigarette	е-сигарета
GTSS	Глобальна система спостереження за тютюном
GYTS	Глобальне опитування молоді щодо тютюну

Глосарій

Тютюнові та нікотинові вироби. Якщо не зазначено інше, цей термін включає сигарети, тютюнові вироби для куріння, електронні сигарети, тютюнові вироби для нагрівання, бездимний тютюн та нікотинові паучі.

Типи вживання:

- **коли-небудь** – вживання певного виробу хоча б один раз, у тому числі лише для експерименту;
- **теперішнє** – вживання певного виробу в 1 або більше з останніх 30 днів перед опитуванням (далі — "останні 30 днів");
- **часте** – вживання певного виробу в 20 або більше з останніх 30 днів; та
- **полівживання** – одночасне вживання двох або більше типів виробів у 1 або більше з останніх 30 днів

Резюме

За останні два десятиліття Україна досягла значного прогресу у зниженні показника куріння сигарет серед підлітків. У період із 2005 до 2023 р. частка учнів віком 13–15 років, які коли-небудь курили сигарети, зменшилася з 57,5% до 34,6%, а частка теперішніх курців сигарет — із 24,0% до 12,3%. Частка частих курців сигарет (згідно з визначенням, наведеним у глосарії) зменшилася з 7,7% у 2005 р. до 4,2% у 2023 р. Таке зниження показників відбулося в контексті сталого вжиття комплексних заходів із контролю над тютюном, що узгоджуються з Рамковою конвенцією ВООЗ із боротьби проти тютюну (РКБТ ВООЗ), включаючи поступове підвищення акцизного податку, законодавство щодо захисту бездимного середовища, графічні попередження про шкоду для здоров'я та заборону на рекламу, спонсорство і просування тютюну.

Водночас ландшафт вживання тютюнових та нікотинових виробів (ТНВ) серед молоді суттєво змінився. Поширення електронних сигарет, тютюнових виробів для нагрівання, бездимного тютюну і нікотинових паучів спричинило перехід від звичайних сигарет до новіших виробів у патернах вживання нікотину підлітками. Хоча показник куріння сигарет знизився, загальний рівень вживання ТНВ залишається досить високим; при цьому спостерігається диверсифікація за кількома типами виробів, та наявні докази перетину підгруп, що вживають різні вироби. Новіші вироби дедалі частіше стають відправною точкою у вживанні нікотину, що часто починається з раннього підліткового віку.

У 2023 р. 19,6% школярів віком 13–15 років в Україні повідомили про теперішнє вживання електронних сигарет, що перевищує середні показники у Європейському регіоні ВООЗ (14,3%) та світі (7,2%). Тобто диверсифікація вживання нікотину серед підлітків в Україні відбувається в контексті регіону, в якому рівень вживання електронних сигарет серед молоді вже є одним із найвищих у світі.

Сприйняття шкоди залишається неоднорідним. У 2023 р. 47,6% підлітків повідомили, що «однозначно» вважають, що вторинний тютюновий дим є шкідливим, — цей показник є значно нижчим, ніж у 2011 р. Сприйняття шкоди вторинних аерозолів (від електронних сигарет) було ще нижчим. Щоденне вживання електронних сигарет (4,4%) та повідомлення про ранковий потяг до вживання або ранкове вживання (сукупно 11,8%) свідчать про розвиток нікотинової залежності серед підгрупи молоді. Зниження рівня охоплення профілактичною просвітою в школах (до 44,4% у 2023 р. порівняно з 86,7% у 2005 р.) ще більше послаблює захисні фактори.

Триваюча повномасштабна війна в Україні ускладнила процес реалізації дослідження GYTS та аналіз отриманих результатів. Переміщення, психосоціальний стрес, гібридний формат навчання, підвищення впливу цифрового середовища та тимчасове призупинення планових державних інспекцій в умовах воєнного стану ускладнили зусилля із забезпечення дотримання відповідного законодавства та профілактики вживання. Тим не менш, посилене антитютюнове законодавство та постійне підвищення податків продовжують підтримувати зниження показників куріння сигарет у довгостроковій перспективі.

Якщо не зазначено інше, результати стосуються учнів віком 13–15 років, які є основною віковою групою респондентів GYTS.

Огляд ключових результатів

Динаміка змін базується на описових порівняннях оціночних показників у межах опитування в різних раундах.

Прогрес у зниженні показників куріння сигарет

- У 2005 р. частка учнів, які коли-небудь курили сигарети, становила 57,5%, у 2023 р. — 34,6%.
- У 2005 р. частка теперішніх курців сигарет становила 24,0%, у 2017 р. — 9,2%, у 2023 р. — 12,3%.
- У 2005 р. частка частих курців сигарет становила 7,7%, у 2017 р. — 2,8%, у 2023 р. — 4,2%.
- Ранній початок куріння сигарет став менш поширеним порівняно з попередніми раундами опитування.

Використання нових та новітніх ТНВ

У 2023 р.:

- електронні сигарети були найпоширенішим нікотиновим виробом: 45,9% учнів повідомили, що коли-небудь вживали електронні сигарети, а 19,6% — про їх теперішнє вживання (про експериментальне та теперішнє вживання повідомив трохи вищий відсоток дівчат, тоді як про часте вживання повідомив вищий відсоток хлопців);
- 16,7% учнів повідомили, що коли-небудь вживали тютюнові вироби для нагрівання, та 6,9% повідомили про їх теперішнє вживання;
- 9,1% учнів повідомили, що коли-небудь вживали бездимний тютюн, та 5,1% повідомили про його теперішнє вживання; та
- 7,0% учнів повідомили, що коли-небудь вживали нікотинові паучі, та 2,9% повідомили про їх теперішнє вживання.

Диверсифікація виробів та полівживання

- У 2023 р. 18,4% підлітків повідомили про теперішнє вживання будь-яких тютюнових виробів, включаючи сигарети, інші тютюнові вироби для куріння, кальян, бездимний тютюн та тютюнові вироби для нагрівання (17,6% без урахування кальяну).
- Патерни вживання диверсифікуються. Відсоток підлітків, які повідомили про теперішнє вживання одного типу виробів, знизився з 15,8% у 2017 р. до 11,2% у 2023 р. За той самий період показник полівживання (вживання трьох або чотирьох ТНВ) зріс із 2,4% у 2017 р. до 4,9% у 2023 р.

Вплив вторинного тютюнового диму

У 2023 р. за останні 7 днів:

- 24,9% учнів зазнавали впливу вторинного тютюнового диму вдома;
- 36,2% учнів зазнавали впливу вторинного тютюнового диму в закритих громадських місцях (приміщеннях), 44,2% — у відкритих громадських місцях (надворі); та
- 38,3% учнів бачили, як хтось курив у будівлі школи або на території школи.

Вплив маркетингу та повідомлень

- У 2023 р. 49,5% учнів, які відвідували місця продажу протягом останніх 30 днів, повідомили, що помічали рекламу або просування тютюну, порівняно з 62,5% у 2017 р.
- Відсоток учнів, які повідомили, що помічали антитютюнові повідомлення в засобах масової інформації протягом останніх 30 днів, становив 61,9% у 2023 р., 49,1% у 2017 р. та 97,0% у 2005 р.
- У 2023 р. 15,7% учнів, які дивилися телебачення, відеоролики чи фільми протягом останніх 30 днів, повідомили, що бачили, як хтось вживає тютюн, у цих засобах масової інформації.
- У 2023 р. 12,7% учнів, які користувалися інтернетом або соціальними мережами протягом останніх 30 днів, повідомили, що більшість часу або постійно бачили в цих засобах масової інформації, як хтось вживає ТНВ.

Профілактична просвіта в школах

- Відсоток учнів, яких протягом останніх 12 місяців у школі навчали про небезпеку вживання тютюну, у 2023 р. становив 44,4% порівняно з 86,7% у 2005 р.

Висновки та основні наслідки для політики

Патерни вживання ТНВ підлітками в Україні є складними та постійно змінюються. Загалом, зниження рівня куріння звичайних сигарет (як експериментального, так і теперішнього) у довгостроковій перспективі триває. Однак незначне зростання показників, особливо частого куріння сигарет серед хлопців, із 2017 р. свідчить про те, що прогрес залишається нестабільним. Водночас електронні сигарети стали найпоширенішим нікотиновмісним виробом серед підлітків — з ними пов'язані значні рівні експериментального й теперішнього вживання. Також зросла поширеність вживання тютюнових виробів для нагрівання, бездимного тютюну та нікотинових паучів, особливо серед старших підлітків, часто в поєднанні з іншими тютюновими виробами для куріння.

Такі патерни свідчать про перехід від вживання одного типу виробів до більшого різноманіття та перетину різних форм вживання нікотину. Такий динамічний контекст вимагає узгодженого підходу до політики, який адаптується до нових ризиків. Посилення ранньої профілактики вживання нікотину серед дітей у школах залишається критично важливим для спростування хибних уявлень про шкоду всіх

типів виробів та запобігання формуванню нікотинової залежності. Застосування узгоджених регуляторних стандартів до всіх ТНВ, посилення дотримання законів про вікові обмеження для продажу ТНВ (у тому числі онлайн), розширення сфери охоплення політик щодо захисту бездимного середовища на всі ТНВ, зниження цінової доступності шляхом гармонізованого оподаткування та забезпечення підтримки у відмові від тютюну, адаптованої до потреб молоді, мають важливе значення для підтримання прогресу. Постійний нагляд залишатиметься критично важливим для забезпечення відповідності стратегій профілактики й контролю патернам вживання, що змінюються, особливо в періоди суспільних та економічних потрясінь.

1. Вступ

1.1 Загальна інформація

1.1.1 Ціль та завдання

Глобальне опитування молоді щодо тютюну (GYTS) — це опитування, що проводиться в школах, розроблене Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) і Центрами з контролю та профілактики захворювань Сполучених Штатів Америки (ЦКЗ США) в рамках Глобальної системи спостереження за тютюном (GTSS). GYTS забезпечує репрезентативні для всієї країни і порівнянні дані щодо вживання тютюнових та нікотинових виробів (ТНВ) серед підлітків. Опитування в першу чергу націлене на учнів віком 13–15 років, хоча брати участь у ньому можуть усі учні обраних класів віком 11–17 років.

Цілями GYTS є моніторинг тенденцій у вживанні ТНВ, поведінки та намірів, пов'язаних із початком та припиненням їх вживання; оцінювання впливу вторинного тютюнового диму (від сигарет), вторинних аерозолів (від електронних сигарет), а також реклами та просування; оцінювання знань, ставлення і сприйняття, пов'язаних із ТНВ; та формування національних політик контролю над тютюном, що узгоджуються з Рамковою конвенцією ВООЗ із боротьби проти тютюну (РКБТ ВООЗ) (1) і пакетом

заходів MPOWER¹. Стандартизовані глобальні методи забезпечують порівнянність даних між країнами та в динаміці.

1.1.2 Проведення опитування в Україні

В Україні було проведено п'ять раундів GYTS: у 1999, 2005, 2011, 2017 та 2023 рр. Опитування 1999 р. було проведене до стандартизації GTSS й обмежувалося містом Києвом, тому його дані не можна порівнювати з даними пізніших репрезентативних для всієї країни раундів. Відповідно, вони були виключені з аналізу тенденцій.

Порівняння тенденцій у цьому звіті базується на раундах опитування 2005–2023 рр., усі з яких проводилися за стандартизованим протоколом GYTS. Оціночні показники поширеності представлені у вигляді зважених відсотків. Порівняння за роками базуються на спостережуваних точкових оціночних показниках; формальна статистична перевірка тенденцій не проводилася.

З 2005 до 2017 р. роботу на місцях проводив Інститут громадського здоров'я ім. О. М. Марзєєва Національної академії медичних наук України, а в 2023 р. — Український інститут соціальних досліджень ім. О. Яременка за аналітичної підтримки Центру громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України. Усі раунди були проведені у співпраці з Міністерством охорони здоров'я України, Міністерством освіти і науки України, Бюро ВООЗ в Україні, Європейським регіональним бюро ВООЗ та ЦКЗ США.

GYTS 2023 р. проводилося в умовах війни, що вплинуло на можливість здійснення роботи на місцях та участь учнів. Тим не менш, опитування було проведене у 111 навчальних закладах. Опитування 2017 та 2023 р. охоплювали лише підконтрольні Уряду України території; з метою забезпечення географічної порівнянності для попередніх даних був проведений перерахунок.

У 2023 р. ключовими контекстуальними факторами були масове переміщення населення, навчання в гібридному або дистанційному форматі та швидкі зміни ринку нікотинових виробів, що характеризується розширенням доступності електронних сигарет, тютюнових виробів для нагрівання, бездимного тютюну і нікотинових паучів, а також каналів продажу в інтернеті та соціальних мережах. Незважаючи на ці виклики, основна методологія GYTS була дотримана. Дані збиралися шляхом особистих візитів до шкіл із використанням стандартних анкет у паперовому форматі, а не заповнення анкет онлайн.

¹ MPOWER — це набір із шести доказових заходів із контролю над тютюном, розроблених ВООЗ для підтримки реалізації РКБТ ВООЗ. До них належать моніторинг вживання тютюну та політик щодо його профілактики; захист людей від тютюнового диму; пропонування допомоги у припиненні вживання тютюну; попередження про шкоду тютюну; забезпечення дотримання заборон на рекламу, спонсорство і просування тютюну; та підвищення податків на тютюн (2).

1.2 Методологія

1.2.1 Вибірка, збирання даних та етика

В GYTS використовується двоступенева стратифікована кластерна вибірка. Школи відбираються з імовірністю, пропорційною чисельності учнів у міській та сільській стратах. В обраних школах випадковим чином відбираються цілі класи, і всі учні, присутні в день проведення опитування, можуть брати в ньому участь (таблиця 1).

Таблиця 1. Розміри вибірки GYTS та показники участі за роком проведення опитування

Рік	К-сть учнів, що пройшли опитування (усі вікові групи)	К-сть учнів віком 13–15 років	Загальний показник участі (%)
2005	–	6 579	72,4
2011	3 762	3 550	91,6
2017	4 065	3 040	81,6
2023	4 390	3 316	69,3

GYTS: Глобальне опитування молоді щодо тютюну.

Учні самостійно заповнювали анонімну паперову анкету під час занять. Дані збирали зовнішні інтерв'юери з відповідною підготовкою; вчителі не брали участі в цьому процесі. Жодні персональні дані, за якими можна було б ідентифікувати учасників, не збиралися.

GYTS 2023 р. проводилося відповідно до винятку, наданого Комісією з питань етики досліджень BOOЗ (ERC.0003979, 28 червня 2023 р.), та отримало етичне схвалення Комісії з професійної етики Соціологічної асоціації України. Участь в опитуванні була добровільною. Процедури отримання згоди батьків застосовувалися відповідно до національних вимог. Дані обробляли за стандартизованими процедурами забезпечення якості GTSS та ЦКЗ США (3,4).

1.2.2 Профіль досліджуваної групи учні

У досліджуваній групі GYTS 2023 р. був забезпечений збалансований розподіл учасників у цільовому віковому діапазоні 13–15 років. Найбільшу групу (37,8%) становили учні віком 14 років, на другому місці були учні віком 13 років (25,6%), на третьому — учні віком 15 років (21,9%). Також в опитуванні брали участь менші частки учнів віком 12 (8,8%) і 16 років (5,0%), що пов'язано з дизайном вибірки, який передбачає включення цілих класів. Учні віком 11 років або молодше та 17 років або старше становили < 1% вибірки. Частки дівчат і хлопців були майже рівними (49,2% і 50,8% відповідно) та досить точно відображали національні патерни зарахування учнів до шкіл.

Більшість учнів навчалися в класах, що відповідають ранньому та середньому підлітковому віку: учні 8 (35,9%) і 9 класів (36,5%) разом становили понад дві третини вибірки. Менші частки респондентів навчалися в 7 (13,7%) та 10 класах (13,9%), що відповідає віковому розподілу.

Рівень освіти членів сімей учасників вибірки варіював: за повідомленнями учнів, 32,3% їхніх батьків та 44,6% матерів мали повну вищу освіту. Утім, значна частка учнів не змогла зазначити рівень освіти своїх батьків (32,6% для батьків і 23,3% для матерів).

Згідно з повідомленими респондентами оцінками економічних умов домогосподарств, більшість учнів проживали в сім'ях, які могли задовольнити основні потреби, хоча багатьом доводилося заощаджувати або позичати гроші для здійснення великих покупок. Меншість респондентів повідомили про більш скрутні обставини або високий рівень економічної захищеності.

До участі в опитуванні залучали учнів із різних типів населених пунктів, включаючи великі й невеликі міста та села. Таким чином було забезпечене географічне й соціально-економічне різноманіття. У сукупності зазначені характеристики вказують на те, що вибірка GYTS 2023 р. забезпечила репрезентативний для всієї країни профіль підлітків віком 13–15 років, які навчаються у школах в Україні.

Переміщення було визначальною характеристикою досліджуваної групи 2023 р. З 24 лютого 2022 р. 58,8% учнів виїжджали за межі свого населеного пункту: 38,8% переїхали в межах України, 20,0% провели певний час за кордоном. Крім того, 7,9% учнів на момент проведення опитування ідентифікували себе як внутрішньо переміщені особи.

Формати навчання варіювали. Майже половина учнів (48,0%) навчалися в повністю очному форматі, 47,0% — у гібридному форматі (онлайн і очно), а 5,0% — виключно онлайн. Дані збирали лише в тих школах, у яких була можливість проводити очні заняття.

Повідомлені респондентами оцінки власного добробуту були загалом позитивними, хоча значна частина учнів повідомляла про ознаки втоми, низький рівень енергії або труднощі зі сном. 66,4% учнів повідомили, що були у веселому і гарному настрої більшість часу або постійно протягом 2 тижнів перед опитуванням; 52,9% учнів почувалися спокійно та розслаблено більшість часу або постійно протягом зазначеного періоду. 56,5% повідомили, що прокидалися бадьорими та добре відпочилими менше ніж половину часу або ніколи, а 40,9% повідомили, що почувалися активними й енергійними менш ніж половину часу або ніколи за той самий період.

© WHO/Sandra Jones

2. Результати

2.1 Огляд вживання ТНВ серед школярів віком 13–15 років

Патерни вживання ТНВ серед підлітків в Україні істотно змінилися за останні два десятиліття. Хоча показники куріння сигарет суттєво знизилися з 2005 р., показники вживання нових нікотинових виробів (особливо електронних сигарет та тютюнових виробів для нагрівання) зросли, що призвело до збільшення диверсифікації ринку нікотинових виробів, які вживають підлітки. У цьому розділі підсумовані рівні поширеності різних виробів у 2023 р. та довгострокові тенденції в період із 2005 до 2023 р. серед учнів віком 13–15 років.

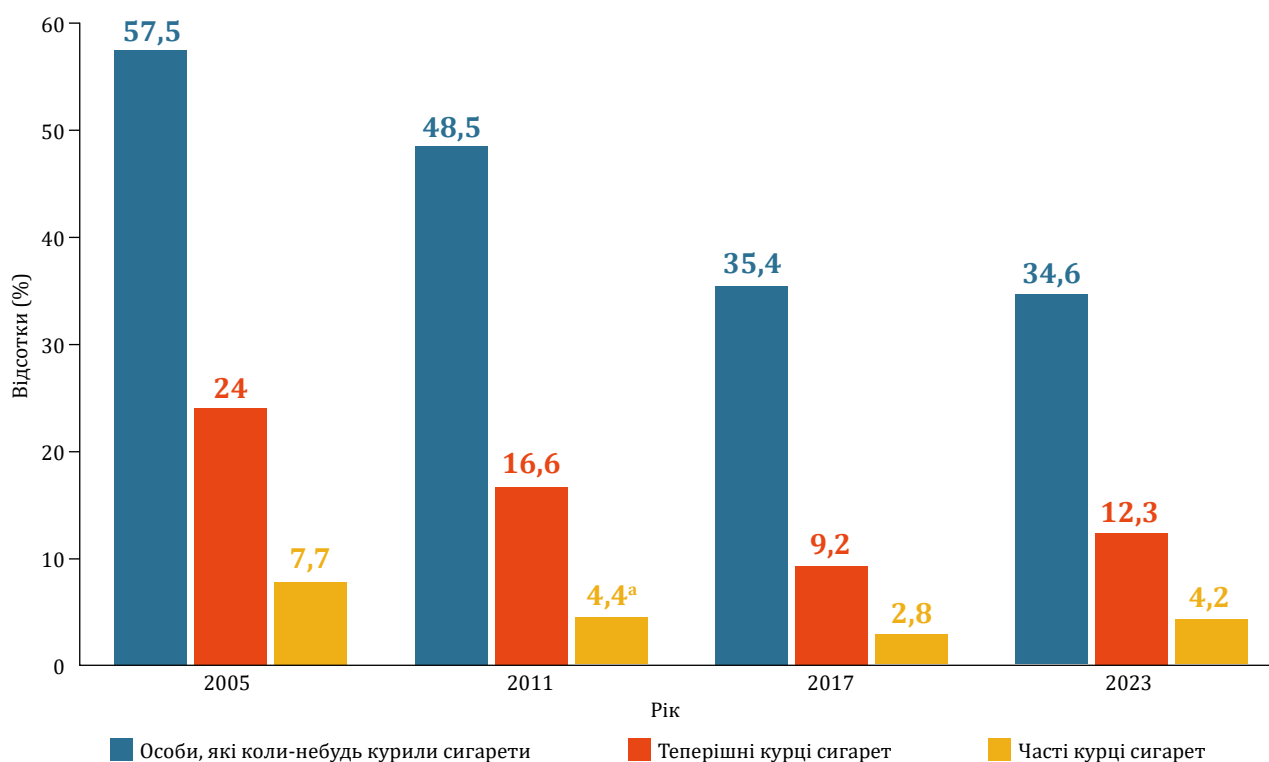
2.1.1 Загальна поширеність та довгострокові тенденції

У 2005 р. куріння сигарет було поширеним серед підлітків віком 13–15 років. Більш ніж половина учнів (57,5%) повідомили, що коли-небудь курили сигарети, а 24,0% повідомили про теперішнє куріння сигарет (див. усі визначення у глосарії). У наступних раундах опитування спостерігалось суттєве зниження цих показників. До 2011 р. частка учнів, які коли-небудь курили сигарети, зменшилася до 48,5%, а

частка теперішніх курців сигарет — до 16,6%. У 2017 р. частка учнів, які коли-небудь курили сигарети, додатково зменшилася — до 35,4%, а частка теперішніх курців сигарет досягла найнижчого зафіксованого рівня — 9,2%.

До 2023 р. поширеність вживання сигарет залишалася на значно нижчих рівнях, ніж ті, що були зареєстровані в середині 2000-х рр. 34,6% учнів віком 13–15 років повідомили, що коли-небудь курили сигарети, 12,3% — про теперішнє куріння сигарет (рисунок 1). Хоча це свідчить про підвищення показника порівняно з 2017 р., поширеність теперішнього куріння у 2023 р. була приблизно вдвічі меншою, ніж у 2005 р. У 2023 р. про часте куріння сигарет повідомили 4,2% учнів порівняно з 7,7% у 2005 р. та 2,8% у 2017 р.

Рисунок 1. Поширеність куріння сигарет коли-небудь, теперішнього й частого куріння сигарет серед підлітків віком 13–15 років в Україні, 2005–2023 рр.

^a Щоденне вживання.

Джерело: Дані GYTS за 2005–2023 рр.

GYTS: Глобальне опитування молоді щодо тютюну.

За той самий період ландшафт ТНВ суттєво диверсифікувався. У 2023 р. приблизно кожен четвертий учень повідомив про теперішнє вживання будь-яких ТНВ (сигарет, інших тютюнових виробів для куріння, бездимного тютюну, тютюнових виробів для нагрівання, електронних сигарет та/або нікотинових паучів). Це свідчить про те, що, хоча поширеність куріння сигарет знизилася, загальний рівень вживання нікотину залишається значним через зростання популярності інших виробів.

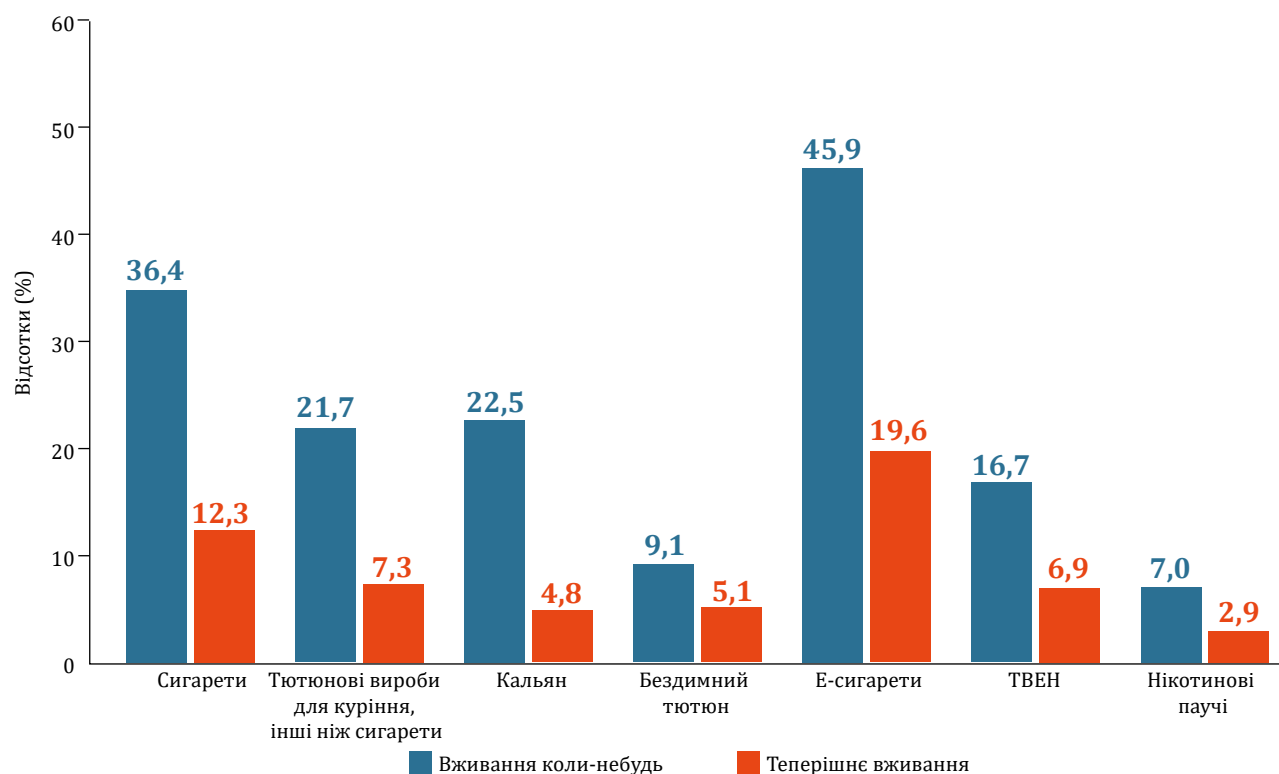
2.1.2 Вживання будь-яких ТНВ

У 2023 р. 53,4% учнів повідомили, що коли-небудь вживали будь-які ТНВ, а 25,7% — про теперішнє вживання будь-яких ТНВ, включаючи сигарети, кальян, інші тютюнові вироби для куріння, тютюнові вироби для нагрівання, бездимний тютюн, електронні сигарети та нікотинові паучі. У тому ж опитуванні 18,4% підлітків повідомили про теперішнє вживання будь-яких тютюнових виробів, включаючи сигарети, інші тютюнові вироби для куріння, кальян, бездимний тютюн та тютюнові вироби для нагрівання. 15,6% учнів повідомили про теперішнє вживання будь-яких тютюнових виробів для куріння, включаючи сигарети, інші тютюнові вироби для куріння і кальян. У 2023 р. про вживання коли-небудь електронних сигарет повідомила більша частка учнів (45,9%), ніж про куріння коли-небудь звичайних сигарет (34,6%).

2.1.3 Теперішнє вживання та вживання коли-небудь

У 2023 р. 34,6% учнів повідомили, що коли-небудь курили сигарети, а 12,3% повідомили про куріння сигарет протягом останніх 30 днів (теперішнє вживання) (рисунок 2). Про теперішнє куріння сигарет повідомили 14,0% хлопців. Серед дівчат цей показник становив 10,6%. Про часте куріння сигарет повідомили 5,4% хлопців і 2,8% дівчат.

Рисунок 2. Поширеність вживання ТНВ коли-небудь та теперішнього вживання ТНВ серед підлітків віком 13–15 років в Україні, 2023 р.

Джерело: Дані GYTS за 2005–2023 рр.

GYTS: Глобальне опитування молоді щодо тютюну.

Е-сигарети: електронні сигарети; ТВЕН - тютюнові вироби для нагрівання; ТНВ: тютюнові та нікотинові вироби.

Коли-небудь вживали електронні сигарети 45,9% учнів, 19,6% — повідомили про їх теперішнє вживання. Рівень теперішнього вживання електронних сигарет був дещо вищим серед дівчат (20,7%), ніж серед хлопців (18,4%); при цьому про їх щоденне вживання повідомили загалом 4,4% учнів.

У 2023 р. відсоток теперішніх споживачів інших тютюнових виробів для куріння серед підлітків становив 6,9% для тютюнових виробів для нагрівання, 5,1% для бездимного тютюну та 2,9% для нікотинових паучів. Хоча ці показники є нижчими за показники вживання звичайних або електронних сигарет, вони свідчать про усталене вживання кількох категорій виробів.

2.1.4 Відмінності за віком і статтю

Поширеність вживання ТНВ зростала відповідно до віку. Серед учнів віком 15 років про теперішнє куріння сигарет повідомили 16,0%, серед учнів віком 13 років — 7,8%. Рівні теперішнього вживання будь-яких тютюнових виробів, включаючи тютюнові вироби для нагрівання, становили 22,1% серед учнів віком 15 років та 11,8% серед учнів віком 13 років. Аналогічно, рівні теперішнього вживання будь-яких ТНВ, включаючи електронні сигарети, становили 31,9% серед учнів віком 15 років та 17,7% серед учнів віком 13 років.

Відмінності за статтю варіювали залежно від категорії виробів. Хлопці частіше, ніж дівчата, повідомляли про теперішнє куріння сигарет (14,0% порівняно з 10,6%) та теперішнє вживання тютюнових виробів для нагрівання (7,7% порівняно з 5,8%), бездимного тютюну (6,8% порівняно з 3,5%) і нікотинових паучів (3,8% порівняно з 1,8%). Натомість серед дівчат був зафіксований дещо вищий рівень експериментального (46,6% порівняно з 45,0%) та теперішнього вживання електронних сигарет (20,7% порівняно з 18,4%). Хлопці частіше повідомляли про патерни частого або інтенсивного вживання.

2.2 Результати за конкретними виробами

GYTS 2023 р. демонструє диверсифікованість ринку, на якому співіснують, взаємодіють і часто перетинаються різні категорії ТНВ. У наступних підрозділах описані конкретні патерни, пов'язані з кожною категорією виробів.

2.2.1 Сигарети

Серед підлітків віком 13–15 років в Україні показники куріння сигарет суттєво знизилися з 2005 р., але воно досі є популярним серед помітної меншості учнів. У 2005 р. більше ніж половина учнів (57,5%) повідомили, що коли-небудь курили сигарети, а 24,0% повідомили про їх теперішнє куріння. До 2011 р. ці рівні знизилися: 48,5% учнів повідомили, що коли-небудь курили сигарети, 16,6% — про теперішнє куріння. У 2017 р. спостерігалось подальше зниження обох показників: частка учнів, які коли-небудь курили сигарети, зменшилася до 35,4%, частка теперішніх курців сигарет досягла найнижчого зафіксованого рівня — 9,2%.

У 2023 р. поширеність вживання сигарет залишалася на значно нижчому рівні, ніж ті, що були зареєстровані в середині 2000-х рр.: 34,6% учнів коли-небудь курили сигарети, 12,3% — були теперішніми курцями сигарет. Хоча останній показник підвищився порівняно з 2017 р., він залишається приблизно вдвічі нижчим, ніж у 2005 р. У 2023 р. про часте куріння сигарет повідомили 4,2% учнів порівняно з 7,7% у 2005 р. та 2,8% у 2017 р. Більше того, у 2023 р. 3,6% учнів повідомили, що курили протягом усіх 30 днів останнього місяця.

Відмінності за статтю зберігаються. У 2023 р. хлопці частіше, ніж дівчата, повідомляли про теперішнє (14,0% порівняно з 10,6%) та часте куріння сигарет (5,4% порівняно з 2,8%). Про те, що вони коли-небудь курили, повідомило більше хлопців, ніж дівчат (37,9% порівняно з 31,0%).

Градієнти показників залежно від віку залишаються яскраво вираженими. Поширеність теперішнього куріння сигарет зростала від 7,8% серед учнів віком 13 років до 16,0% серед учнів віком 15 років, що відображає перехід від експериментального до більш регулярного куріння з віком. Подібні залежні від віку патерни спостерігалися і в рівнях частого та щоденного куріння.

2.2.2 Інші тютюнові вироби для куріння

Інші тютюнові вироби для куріння, такі як сигари, сигарили, люльки і кальян, учні вживають рідше, ніж звичайні чи електронні сигарети, але на них також припадає певна частка впливу горючих тютюнових виробів на підлітків.

У період із 2017 до 2023 р. частка учнів, які коли-небудь вживали інші тютюнові вироби, окрім сигарет (за винятком кальяну), знизилася з 28,5% до 21,7%. За той самий період дещо зріс показник теперішнього вживання таких виробів — із 6,2% до 7,3%. З урахуванням кальяну у 2023 р. поширеність вживання таких виробів коли-небудь у житті зростає до 28,2%, а теперішнього вживання — до 9,3%.

Про теперішнє вживання інших тютюнових виробів, окрім сигарет, повідомляло трохи більше хлопців, ніж дівчат (без урахування кальяну: 7,9% порівняно з 6,6%; із урахуванням кальяну: 9,6% порівняно з 8,8%).

2.2.3 Бездимний тютюн

Вживання бездимного тютюну (включаючи жувальний тютюн, нюхальний тютюн та подібні тютюнові вироби для перорального вживання) залишається менш поширеним серед підлітків в Україні порівняно зі вживанням виробів для куріння або виробів, які можна вдихати, але його рівень стабільно зростає з часом. У 2017 р. 7,8% учнів віком 13–15 років повідомили, що коли-небудь вживали бездимний тютюн; до 2023 р. цей показник зріс до 9,1%.

Дані подальших опитувань демонстрували стабільну тенденцію до зростання рівня теперішнього вживання. У 2005 р. про теперішнє вживання бездимного тютюну повідомили 1,7% учнів. У 2011 р. цей показник зріс до 2,3%, у 2017 р. — до 3,1%, а у 2023 р. — до 5,1%.

Також у 2023 р. були відзначені відмінності в показниках за статтю. Хлопці частіше, ніж дівчата, повідомляли як про те, що коли-небудь вживали бездимні тютюнові вироби (11,6% порівняно з 6,5%), так і про їх теперішнє вживання (6,8% порівняно з 3,5%). Вікові відмінності також були очевидними: показник теперішнього вживання зростав із 2,8% серед учнів віком 13 років до 7,1% серед учнів віком 15 років, що свідчить про збільшення вживання в середньому підлітковому віці.

Труднощі в розрізненні традиційних бездимних тютюнових виробів та новіших нікотинових виробів для перорального вживання, таких як нікотинові паучі (розділ 2.2.6), могли призвести до завищення зафіксованих показників вживання бездимного тютюну. Однак спостережуване зростання таких показників може свідчити про подальші доступність або можливість неформального доступу до виробів, обіг яких є офіційно обмеженим.

2.2.4 Тютюнові вироби для нагрівання

Тютюнові вироби для нагрівання стали невід'ємною частиною ландшафту нікотинових виробів, популярних серед підлітків в Україні. Хоча поширеність їх вживання залишається нижчою порівняно з електронними і звичайними сигаретами, помітна меншість учнів повідомила як про експериментальне, так і про теперішнє вживання таких виробів.

У 2023 р. 16,7% учнів віком 13–15 років повідомили, що коли-небудь вживали тютюнові вироби для нагрівання, 6,9% повідомили про їх теперішнє вживання. Поширеність теперішнього вживання тютюнових виробів для нагрівання є вищою, ніж аналогічний показник для бездимного тютюну (5,1%) та нікотинових паучів (2,9%), але нижчою, ніж аналогічний показник для електронних (19,6%) і звичайних сигарет (12,3%). Про часте вживання тютюнових виробів для нагрівання повідомили 1,7% учнів; із них 1,1% повідомили про їх щоденне вживання.

У вживанні тютюнових виробів для нагрівання спостерігалися відмінності за статтю: хлопці частіше, ніж дівчата, повідомляли про те, що коли-небудь вживали такі вироби (18,6% порівняно з 14,2%), та про їх теперішнє вживання (7,7% порівняно з 5,8%). Також спостерігалися очевидні вікові градієнти: рівень теперішнього вживання тютюнових виробів для нагрівання зростав із віком (із 4,7% серед учнів віком 13 років до 7,4% серед учнів віком 14 років та 8,5% серед учнів віком 15 років). Така тенденція до зростання узгоджується з тенденціями в показниках щодо інших нікотинових виробів.

Обізнаність про тютюнові вироби для нагрівання була дуже високою в цій віковій групі. У 2023 р. 44,1% учнів повідомили, що чули про такі вироби.

2.2.5 Електронні сигарети

У 2023 р. електронні сигарети були найпоширенішим нікотиновим виробом серед підлітків в Україні. Хоча поширеність цих виробів уперше була оцінена в Україні в рамках GYTS 2011 р., пряме порівняння даних у динаміці слід проводити з обережністю

через зміни в типах виробів, технологіях пристроїв та формулюваннях в анкеті. У попередніх раундах опитування були виявлені дуже низькі рівні щоденного вживання електронних сигарет (менше за 1%), однак за останні роки вони суттєво зросли.

У 2023 р. 45,9% учнів віком 13–15 років повідомили, що коли-небудь вживали електронні сигарети, а 19,6% повідомили про їх теперішнє вживання. Поширеність теперішнього вживання електронних сигарет є вищою, ніж аналогічний показник для звичайних сигарет (12,3%), тютюнових виробів для нагрівання (6,9%), бездимного тютюну (5,1%) і нікотинових паучів (2,9%). Це підтверджує, що електронні сигарети є найпоширенішим джерелом нікотину серед підлітків. Про часте вживання електронних сигарет повідомили 6,7% учнів; із них 4,4% повідомили про щоденне вживання.

Відмінності за статтю були незначними, але помітними. Частка учнів, які коли-небудь вживали електронні сигарети, становила 46,6% серед дівчат та 45,0% серед хлопців. Показник теперішнього вживання також був незначною мірою вищим серед дівчат, ніж серед хлопців (20,7% порівняно з 18,4%). При цьому хлопці частіше повідомляли про більш інтенсивні патерни вживання, у тому числі щоденне або часте вживання електронних сигарет.

Також були очевидними вікові градієнти. Поширеність теперішнього вживання електронних сигарет помітно зростає з віком та є значно вищою серед учнів віком 15 років (49,6%), ніж серед учнів віком 13 років (40,6%). Повідомлений вік початку експериментального вживання свідчить про те, що перші експерименти часто відбуваються в ранньому підлітковому віці, зазвичай у 12–13 років (24,3%), що вказує на початок вживання задовго до верхньої межі цільової вікової групи.

У теперішніх споживачів були наявні ознаки нікотинової залежності. У 2023 р. 8,4% учнів повідомили про епізодичні, а ще 3,6% учнів — про регулярні ранковий потяг до вживання або вживання електронних сигарет уранці.

Майже всі підлітки цієї вікової групи були обізнані про електронні сигарети: у 2023 р. 88,2% учнів чули про такі вироби.

2.2.6 Нікотинові паучі

Нікотинові паучі — це відносно новий виріб, який, однак, стрімко набирає популярності серед підлітків в Україні. Хоча поширеність вживання нікотинових паучів була нижчою, ніж поширеність вживання електронних сигарет або тютюнових виробів для нагрівання, у 2023 р. учні повідомляли як про експериментальне, так і про теперішнє їх вживання.

У 2023 р. 7,0% учнів віком 13–15 років повідомили, що коли-небудь вживали нікотинові паучі, 2,9% повідомили про їх теперішнє вживання. Переважним патерном було епізодичне вживання: 97,2% учнів повідомили, що не вживали нікотинові паучі протягом останнього місяця, однак невелика підгрупа (0,9%) повідомила про їх часте вживання, включаючи 0,8% учнів, які повідомили про їх щоденне вживання.

У вживанні нікотинових паучів спостерігалися відмінності за статтю: хлопці частіше,

ніж дівчата, повідомляли як про те, що коли-небудь вживали такі вироби, так і про їх теперішнє вживання, а також про більш часті патерни вживання. Про епізодичне вживання (в 1 або 2 з останніх 30 днів) повідомили 1,3% хлопців та 0,5% дівчат, а про щоденне вживання (протягом останніх 30 днів) — 1,2% хлопців та 0,3% дівчат.

Рівень обізнаності про нікотинові паучі був значним. У 2023 р. 37,3% усіх учнів віком 13–15 років, включаючи 40,7% хлопців і 33,7% дівчат, повідомили, що чули про такі вироби.

2.2.7 Полівживання як рушійний фактор вживання ТНВ

Полівживання стає дедалі важливішою характеристикою впливу нікотину на підлітків. У цьому звіті полівживання оцінювалося як сукупний показник, що базується на теперішньому вживанні чотирьох категорій виробів, поширеність яких послідовно вимірювалася в різних раундах опитування (звичайних сигарет, інших тютюнових виробів для куріння, бездимного тютюну та електронних сигарет), з урахуванням змінної кількості типів виробів, які вживає кожен підліток.

У 2023 р. більшість підлітків віком 13–15 років повідомили, що на поточний момент часу не вживають ТНВ (78,6%; таблиця 2). При цьому серед учнів, які повідомили про теперішнє вживання ТНВ, було поширеним одночасне вживання кількох типів виробів. Відсоток підлітків, які повідомили про вживання лише одного типу виробів, знизився з 15,8% у 2017 р. до 11,2% у 2023 р., тоді як відсоток підлітків, які повідомили про вживання двох типів виробів, залишився відносно стабільним (4,4% у 2017 р. порівняно з 5,3% у 2023 р.). За той самий період суттєво зросли показники полівживання трьох або чотирьох типів виробів. Відсоток підлітків, які повідомили про вживання трьох або чотирьох типів виробів, зріс із 2,4% у 2017 р. до 4,9% у 2023 р.

При розгляді мінімальної кількості виробів, які вживають підлітки, був виявлений аналогічний патерн. Відсоток підлітків, які повідомили про вживання щонайменше двох типів виробів, зріс із 5,4% у 2017 р. до 6,4% у 2023 р., трьох або чотирьох типів виробів — із 2,5% у 2017 р. до 4,8% у 2023 р. У 2023 р. 6,5% підлітків повідомили про вживання від трьох до п'яти ТНВ.

Таблиця 2. Теперішнє вживання ТНВ серед підлітків віком 13–15 років в Україні, 2017 і 2023 рр.

Кількість виробів, які використувувались ^a	Зважена поширеність			
	2017 (<i>n</i> = 3040)		2023 (<i>n</i> = 3316)	
	<i>n</i>	% (95% ДІ) ^b	<i>n</i>	% (95% ДІ) ^b
Нуль	2 152	77,4 (73,5–80,9)	2 185	78,6 (75,0–81,9)
Один	372	15,8* (13,4–18,4)	296	11,2* (9,8–12,9)
Два	104	4,4 (2,9–6,6)	142	5,3 (4,2–6,6)
Три або чотири (полівживання)	60	2,4** (1,6–3,7)	129	4,9** (3,4–7,0)

ДІ: довірчий інтервал; GYTS: Глобальне опитування молоді щодо тютюну; ТНВ: тютюнові та нікотинові вироби; *: $P = 0,003$; **: $P = 0,019$.

Примітки: тенденції оцінювали з використанням мультиноміальної логістичної регресії на основі сукупних даних GYTS 2017 і 2023 рр. та з урахуванням складного дизайну опитування (зміненої питомої ваги показників, первинних одиниць вибірки та страт). Результати скоригованого з урахуванням дизайну F-тесту спільної значущості продемонстрували статистично значущі відмінності в розподілі теперішнього вживання виробів у різні роки, коли проводилося опитування ($P = 0,002$).

^a Спостереження, в яких були відсутні дані принаймні для однієї категорії ТНВ, були виключені з розрахунку загальної кількості виробів, що вживаються. Для порівняння поширеності ТНВ у різних раундах опитування використовували чотири групи виробів (звичайні сигарети, інші тютюнові вироби для куріння, бездимний тютюн та електронні сигарети), поширеність яких оцінювали послідовно як у 2017, так і у 2023 р.

^b Відсотки та 95% довірчі інтервали (ДІ) базуються на результатах перехресного річного аналізу, а не на оціночних показниках, отриманих із сукупних даних GYTS, що використовуються для статистичного порівняння між раундами опитування (2017 і 2023 рр.). З огляду на використання описових даних та акцент на рівнях поширеності за конкретний рік у цьому звіті представлені річні оціночні показники поширеності.

Джерело: Дані GYTS за 2017 і 2023 р.

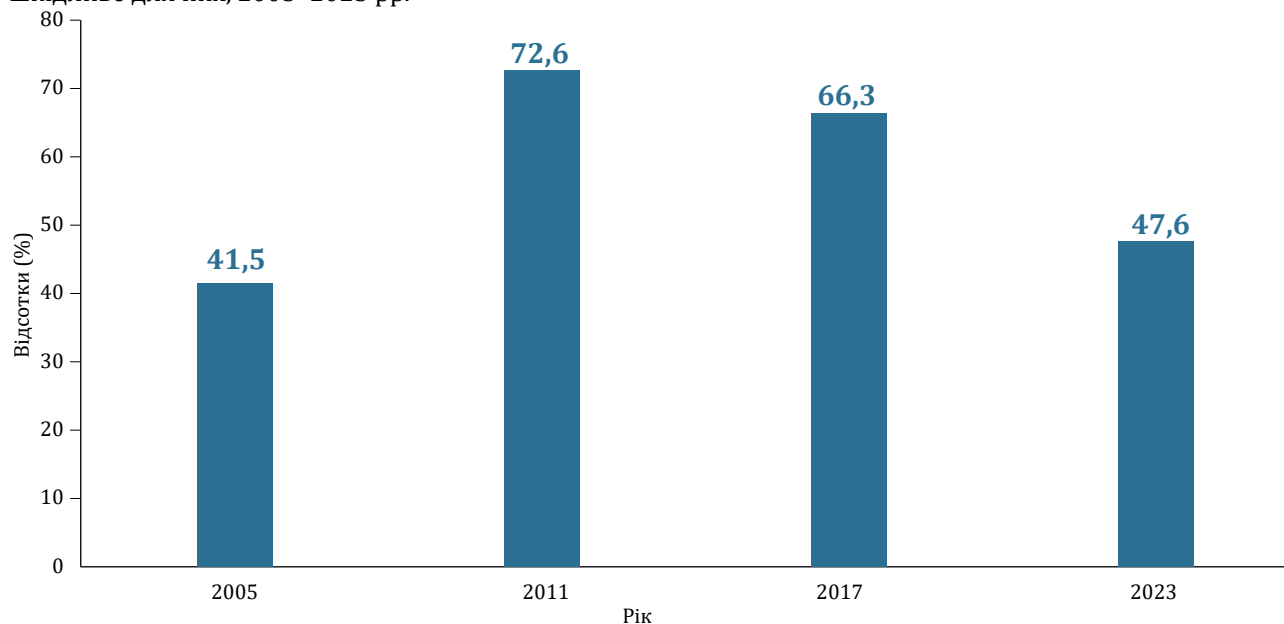
GYTS: Глобальне опитування молоді щодо тютюну.

2.3 Знання, ставлення і сприйняття

Знання підлітків про шкоду, пов'язану зі вживанням тютюну, та їхнє ставлення до куріння, а також регулювання вживання тютюну є важливими контекстуальними факторами для розуміння патернів вживання тютюну серед підлітків. Результати, представлені в цьому розділі, базуються на описових порівняннях показників у різних раундах опитування.

Сприйняття куріння в соціальному контексті протягом останніх років залишалося відносно стабільним. У 2023 р. 28,5% учнів повідомили, що, на їхню думку, куріння допомагає людям почуватися комфортніше на святах, вечірках та світських заходах (цей показник є подібним до показника 2017 р. — 27,5%). Відсотки респондентів, які надали таку відповідь, були майже однаковими серед хлопців (28,7%) і дівчат (28,3%).

Відсоток учнів, які вважають вплив вторинного тютюнового диму шкідливим, варіював із часом. У 2005 р. 41,5% учнів віком 13–15 років були впевнені, що куріння інших людей шкідливе для них. Цей відсоток суттєво зріс (до 72,6%) у 2011 р., після чого знизився до 66,3% у 2017 р. та 47,6% у 2023 р. Таким чином, частка тих, хто був упевнений, що вторинний тютюновий дим є шкідливим, у 2023 р. була на 25 відсоткових пунктів нижчою, ніж у 2011 р. (рисунки 3). У 2023 р. про впевненість, що куріння інших людей шкідливе для них, повідомили подібні частки хлопців (48,4%) і дівчат (46,6%).

Рисунок 3. Відсоток підлітків віком 13–15 років в Україні, які впевнені, що куріння інших людей шкідливе для них, 2005–2023 рр.

Джерело: Дані GYTS за 2005–2023 рр.

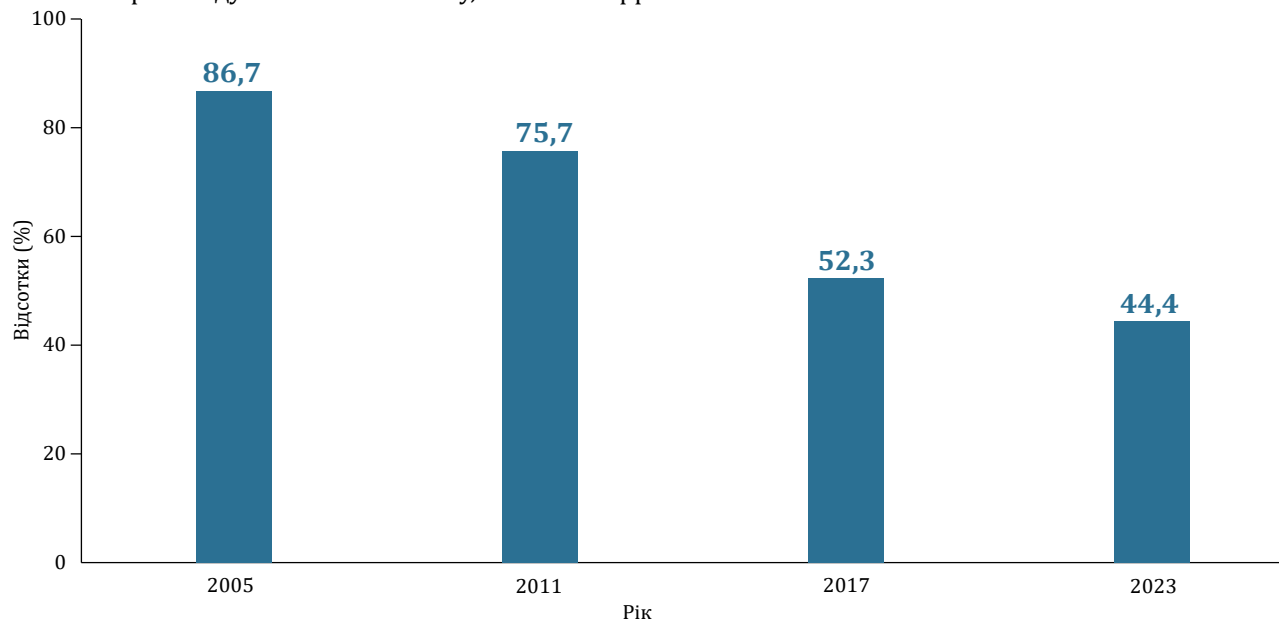
GYTS: Глобальне опитування молоді щодо тютюну.

Підтримка політик щодо захисту бездимного середовища залишається високою, але варіює з часом. У 2005 р. 83,2% учнів висловилися за заборону куріння в закритих громадських місцях (у приміщеннях). Рівень підтримки такої заборони зріс до 86,6% у 2011 р., знизився до 70,4% у 2017 р. та знову зріс до 81,8% у 2023 р. У 2023 р. рівень підтримки такої заборони був дещо вищим серед дівчат (83,1%), ніж серед хлопців (80,5%). Рівень підтримки заборони куріння у відкритих громадських місцях (надворі) уперше вимірювали в 2017 р. — тоді її підтримували 51,2% учнів. До 2023 р. цей відсоток зріс до 70,1%: 72,2% серед хлопців та 68,5% серед дівчат.

Видається, що ставлення до відмови від куріння серед теперішніх курців тютюну з часом погіршилося. У 2005 р. 74,5% теперішніх курців сигарет повідомили про бажання припинити курити; надалі цей відсоток знижувався — до 70,9% у 2011 р., 62,3% у 2017 р. та 47,1% у 2023 р. Аналогічно, частка учнів, які повідомили про спроби припинити куріння протягом останніх 12 місяців, зменшилася з 82,1% у 2005 р. до 79,9% у 2011 р., 64,0% у 2017 р. та 49,7% у 2023 р. Хоча 78,7% теперішніх курців тютюну у 2023 р. думали, що зможуть припинити куріння, якщо захочуть, лише 18,4% повідомили, що отримували допомогу чи консультації програми або фахівця з питань припинення вживання тютюну. Цей показник зріс порівняно з 11,1% у 2017 р., але все ще вказує на обмежене користування формальною підтримкою.

Рівень охоплення просвітою щодо шкоди вживання тютюну у школі знижування від раунду до раунду. Так, у 2005 р. 86,7% учнів повідомили, що протягом останніх 12 місяців у школі їм розповідали про шкоду вживання тютюну (рисунок 4). У 2011 р. ця частка зменшилася до 75,7%, у 2017 р. — до 52,3%, а у 2023 р. — до 44,4%. Таким чином, із 2005 до 2023 р. повідомлений рівень охоплення знизився більше ніж на 40 відсоткових пунктів. У 2023 р. показник охоплення такою просвітою був подібним серед хлопців (45,4%) і дівчат (43,4%).

Рисунок 4. Відсоток підлітків віком 13–15 років в Україні, яких протягом останніх 12 місяців у школі навчали про шкоду вживання тютюну, 2005–2023 рр.

Джерело: Дані GYTS за 2005–2023 рр.

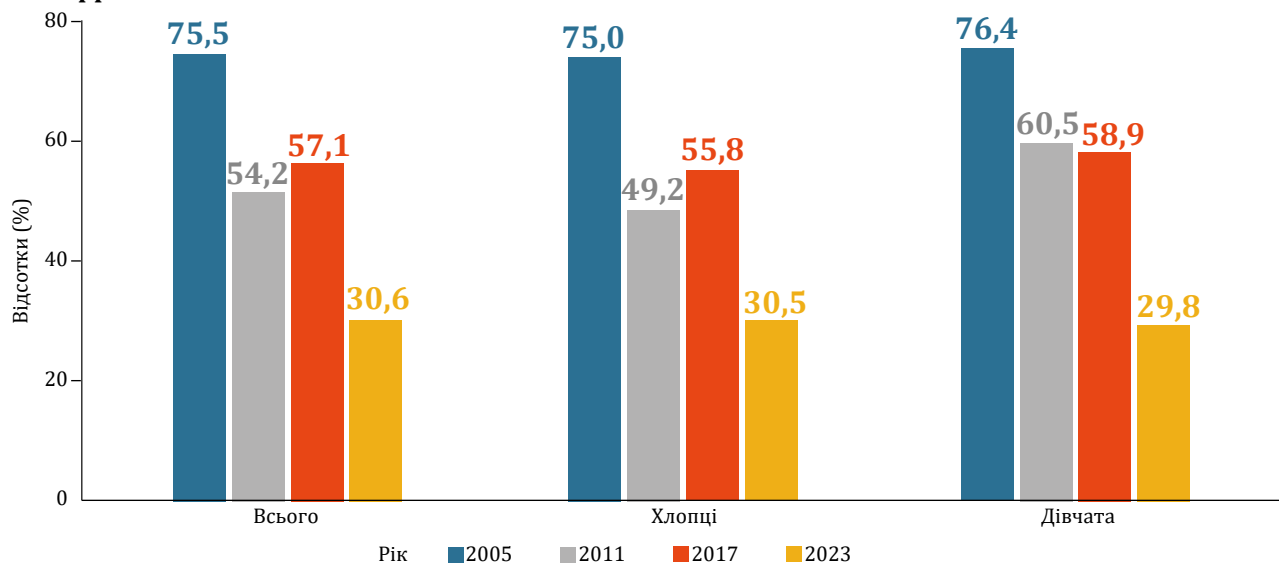
GYTS: Глобальне опитування молоді щодо тютюну.

2.4 Доступ, цінова доступність та маркетинг

Доступність, у тому числі цінова, та маркетинг визначають те, як підлітки починають і продовжують вживати ТНВ. Національні дані GYTS демонструють, що прямий доступ підлітків до сигарет у точках роздрібного продажу зменшився в порівнянні з 2005 р. При цьому отримання сигарет із соціальних джерел та непрямий вплив на підлітків через маркетинг, у цифрових медіа та місцях продажу залишаються поширеними. За той самий період знизився рівень охоплення профілактичними повідомленнями, особливо в школах і громадах.

Серед теперішніх курців сигарет поширеність прямої купівлі сигарет у точках роздрібного продажу значно знизилася. У 2005 р. 75,5% учнів повідомили, що купували сигарети в магазині (рисунок 5). У 2011 р. ця частка зменшилася до 54,2%, у 2017 р. дещо збільшилася до 57,1%, а у 2023 р. — знову зменшилася до 30,6%. Частка теперішніх курців сигарет, які повідомили, що вони не були позбавлені можливості купити сигарети через свій вік, знизилася з 64,1% у 2005 р. до 55,7% у 2011 р. та 46,3% у 2017 р., після чого дещо зросла до 47,3% у 2023 р.

Рисунок 5. Відсоток теперішніх курців сигарет, які купували сигарети в магазині, за статтю, 2005–2023 рр.

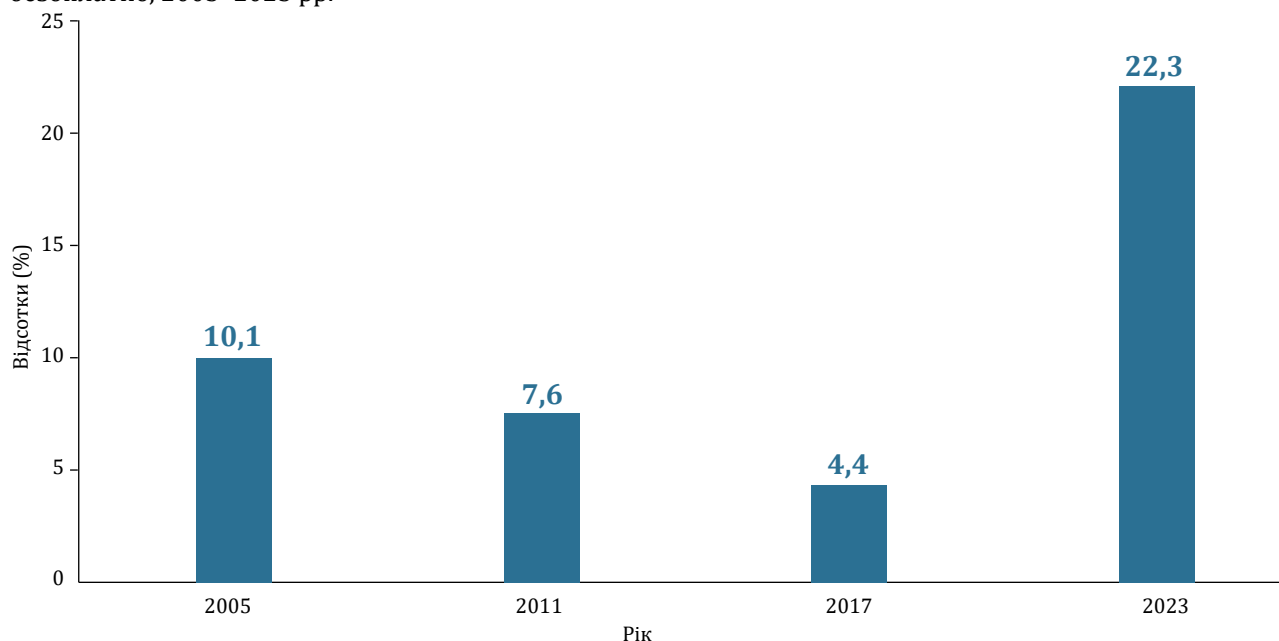
Джерело: Дані GYTS за 2005–2023 рр.

GYTS: Глобальне опитування молоді щодо тютюну.

Про придбання сигарет поштучно (маркер цінової доступності й неформального доступу) повідомили 18,8% теперішніх курців у 2017 р. та 17,5% — у 2023 р.

Кількість повідомлень про пропонування тютюнових виробів безоплатно зменшувалася в період із 2005 до 2017 р., але помітно збільшилася у 2023 р. У 2005 р. 10,1% учнів повідомили, що їм пропонували тютюнові вироби безоплатно. У 2011 р. цей показник знизився до 7,6%, а у 2017 р. — до 4,4%. У 2023 р. він зріс до 22,3% (рисунок 6): 23,6% серед хлопців та 20,9% серед дівчат.

Рисунок 6. Відсоток підлітків віком 13–15 років в Україні, яким пропонували тютюнові вироби безоплатно, 2005–2023 рр.

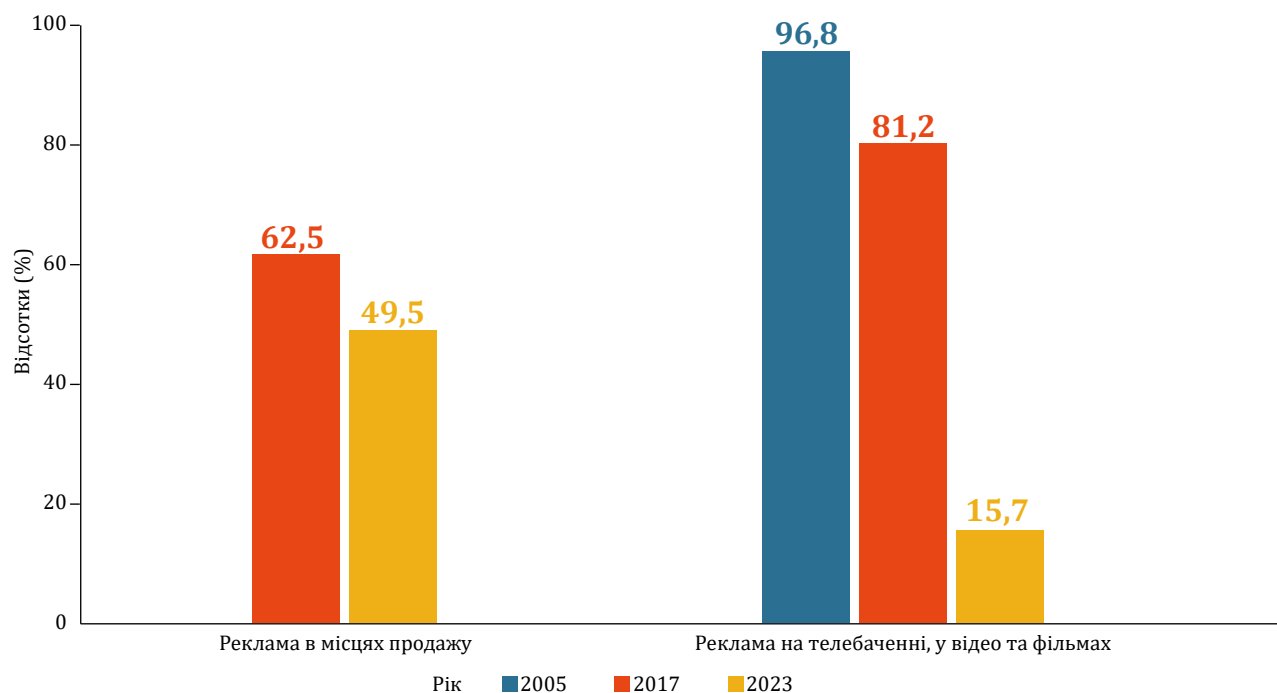
Джерело: Дані GYTS за 2005–2023 рр.

GYTS: Глобальне опитування молоді щодо тютюну.

Показник володіння предметами з логотипом тютюнової марки суттєво знизився з 2005 р., коли 26,0% учнів повідомили про наявність у них таких предметів. У 2011 р. ця частка зменшилася до 19,2%, у 2017 р. — до 7,8%, а у 2023 р. залишилася достатньо невеликою — на рівні 8,3%.

Про помічання реклами тютюнових виробів у місцях продажу (торгових точках) повідомили 62,5% учнів у 2017 р. та 49,5% у 2023 р. (рисунок 7)

Рисунок 7. Відсоток учнів, які помітили рекламу або просування тютюну в місцях продажу або бачили, як хтось вживає тютюн по телевізору, у відеороликах або фільмах, 2005–2023 рр.

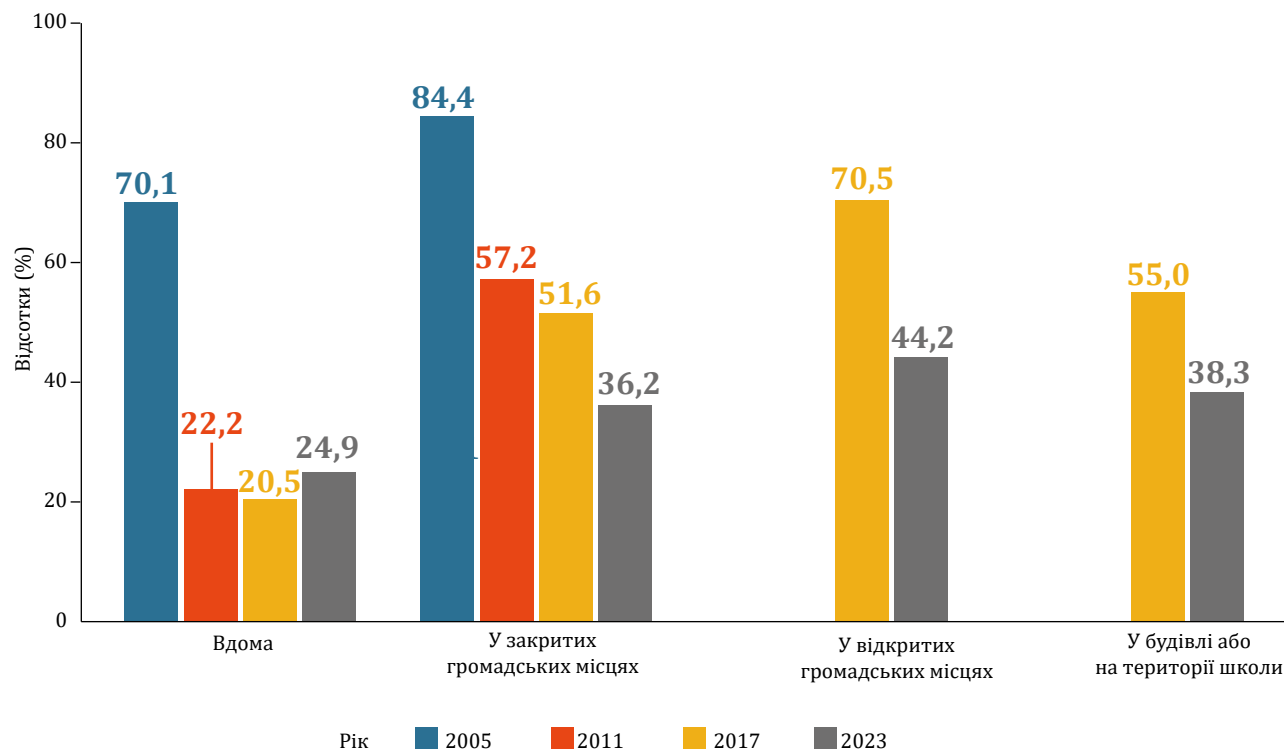
Джерело: Дані GYTS за 2005–2023 рр.

GYTS: Глобальне опитування молоді щодо тютюну.

Рівень впливу зображення вживання тютюну по телевізору, у відеороликах або фільмах змінився у період між 2005 і 2023 рр. Відсоток учнів, які повідомили, що бачили, як хтось вживає тютюн, у цих засобах масової інформації протягом останніх 30 днів, становив 96,8% у 2005 р., 81,2% у 2017 р. та 15,7% у 2023 р. Рівень впливу антитютюнових повідомлень коливався. Відсоток учнів, які повідомили, що помітили антитютюнові повідомлення в засобах масової інформації, становив 97,0% у 2005 р., 49,1% у 2017 р. та 61,9% у 2023 р. У 2011 р. цей показник не вимірювали. Поширеність транслявання антитютюнових повідомлень під час спортивних або громадських заходів знизилася з 64,2% у 2005 р. до 42,0% у 2017 р. та 38,3% у 2023 р.

2.5 Вплив вторинного тютюнового диму

Вторинний тютюновий дим залишається поширеним джерелом мимовільного впливу токсичних речовин на підлітків в Україні, хоча рівні його впливу знизилися з 2005 р. (рисунок 8).

Рисунок 8. Вплив вторинного тютюнового диму на підлітків в Україні, 2005–2023 рр.

Джерело: Дані GYTS за 2005–2023 рр.

GYTS: Глобальне опитування молоді щодо тютюну.

Рівень впливу тютюнового диму вдома різко знизився в період між 2005 і 2011 рр. і з того часу залишається нижчим за рівень 2005 р. У 2005 р. 70,1% учнів повідомили про вплив тютюнового диму вдома протягом останніх 7 днів. Цей показник знизився до 22,2% у 2011 р. і 20,5% у 2017 р. та дещо зріс до 24,9% у 2023 р.

Рівень впливу тютюнового диму в закритих громадських місцях (у приміщеннях) стабільно знижувався від раунду до раунду опитування. У 2005 р. 84,4% учнів повідомили, що зазнавали впливу тютюнового диму в закритих громадських місцях (у приміщеннях) протягом останніх 7 днів. У 2011 р. ця частка зменшилася до 57,2%, у 2017 р. — до 51,6%, а у 2023 р. — до 36,2%.

Рівень впливу тютюнового диму у відкритих громадських місцях (надворі) уперше виміряли у 2017 р. — тоді про такий вплив повідомили 70,5% учнів. У 2023 р. 44,2% учнів повідомили, що зазнавали впливу тютюнового диму у відкритих громадських місцях (надворі) протягом останніх 7 днів.

Відсоток учнів, які повідомили, що бачили когось, хто курив у будівлі школи або на території школи, становив 55,0% у 2017 р. та 38,3% у 2023 р. Хоча це істотне зниження показника, більше ніж третина учнів у 2023 р. все ще повідомляла, що бачили когось, хто курив у школі.

3. Обговорення та ключові наслідки для політики

Дані GYTS 2023 р. підтверджують, що за останні два десятиліття Україна досягла значного і сталого прогресу у зниженні показника куріння сигарет серед підлітків. Утім, вони також документально підтверджують швидкі зміни ландшафту нікотинових виробів, що характеризується диверсифікацією виробів, зміною способів початку їх вживання та новими ризиками, не повністю врахованими в наявних підходах до контролю над тютюном. Отримані результати підкреслюють, що попередні здобутки у сфері громадського здоров'я були збережені, але перебувають під дедалі більшою загрозою в контексті впливу нових виробів, цифрового середовища та потрясінь, спричинених війною.

3.1 Інтерпретація результатів

3.1.1 Сталі здобутки в контролі над вживанням сигарет

У період із 2005 до 2023 р. частка теперішніх курців сигарет серед підлітків віком 13–15 років зменшилася з 24,0% до 12,3%, а частка учнів, які коли-небудь курили

сигарети, — із 57,5% до 34,6%. Таке зниження показників узгоджується із сукупним впливом заходів, ужитих протягом останніх двох десятиліть відповідно до РКБТ ВООЗ, включаючи обкладання сигарет акцизним податком, законодавство щодо захисту бездимного середовища, заборону реклами та просування сигарет, графічні попередження про шкоду для здоров'я та ширшу денормалізацію куріння сигарет. Хоча рівень поширеності теперішнього куріння дещо зріс у період із 2017 до 2023 р., він залишається приблизно вдвічі нижчим за рівень 2005 р., що свідчить про те, що основні політики контролю над тютюном продовжують приносити довгострокову користь.

3.1.2 Диверсифікація та полівживання ТНВ

Хоча рівень куріння сигарет знизився, пропорційне зниження загального вживання нікотинових виробів не спостерігається. Зараз найпоширенішим нікотиновим виробом серед підлітків є електронні сигарети (показник теперішнього вживання: 19,6%), рівень вживання яких переважає аналогічний показник для звичайних сигарет (12,3%), тютюнових виробів для нагрівання (6,9%), бездимного тютюну (5,1%) і нікотинових паучів (2,9%). Майже кожен п'ятий підліток повідомив про теперішнє вживання будь-яких інших тютюнових виробів, за винятком електронних сигарет і нікотинових паучів. Якщо розглядати всі категорії нікотинових виробів разом, можна помітити, що патерни їх вживання дедалі частіше включають кілька типів виробів. Дані свідчать про зміну патернів від початку вживання нікотину переважно в формі сигарет до диверсифікованих траєкторій вживання нікотину, що перетинаються між собою. Експериментальне й одночасне вживання кількох типів виробів (полівживання) призводять до підвищення сукупного рівня вживання нікотину та можуть ускладнювати спроби відмовитися від нього.

3.1.3 Відставання нормативно-правової бази та прогалини в забезпеченні її дотримання

Швидкість розширення ринку нових нікотинових виробів випереджає темпи адаптації нормативно-правової бази. Обмеження на продаж та маркетинг електронних сигарет були впроваджені тільки нещодавно, а продаж і маркетинг нікотинових паучів регулюються лише частково. Проблеми із забезпеченням дотримання законодавства, особливо щодо онлайн-продажів та просування в цифровому середовищі, ймовірно, сприяли доступу до нікотинових виробів та високому рівню обізнаності про них серед молоді (87,6% для електронних сигарет, 43,4% для тютюнових виробів для нагрівання). Різке збільшення кількості випадків пропонування тютюнових виробів безоплатно, про яке повідомили респонденти в 2023 р., свідчить про продовження їх просування.

3.1.4 Зниження та нерівномірність сприйняття шкоди

Хоча підтримка політик щодо захисту бездимного середовища залишається високою, частка підлітків, які впевнені, що вторинний тютюновий дим є шкідливим, суттєво зменшилася порівняно з 2011 р. Хибні уявлення щодо новіших виробів є більш вираженими. Уявлення про нижчий ризик, пов'язаний зі вживанням електронних сигарет і вторинними аерозолями, поширення ароматизованих виробів та

привабливий дизайн можуть сприяти експериментальному вживанню та його прогресуванню до регулярного вживання. Стійке переконання, що куріння підвищує рівень комфорту в соціальних ситуаціях (28,5%), свідчить про збереження тиску нормалізації тютюнових виробів.

3.1.5 Виникнення ознак нікотинової залежності

Щоденне вживання (4,4%) та ранковий потяг до вживання або ранкове вживання електронних сигарет (епізодичне й регулярне, сукупно 11,8%) свідчать про розвиток нікотинової залежності серед підгрупи підлітків. Хоча щоденне вживання залишається менш поширеним, ніж експериментальне, наявність маркерів залежності серед молоді, яка вживає електронні сигарети, підкреслює ризик тривалої нікотинової залежності в дорослому віці.

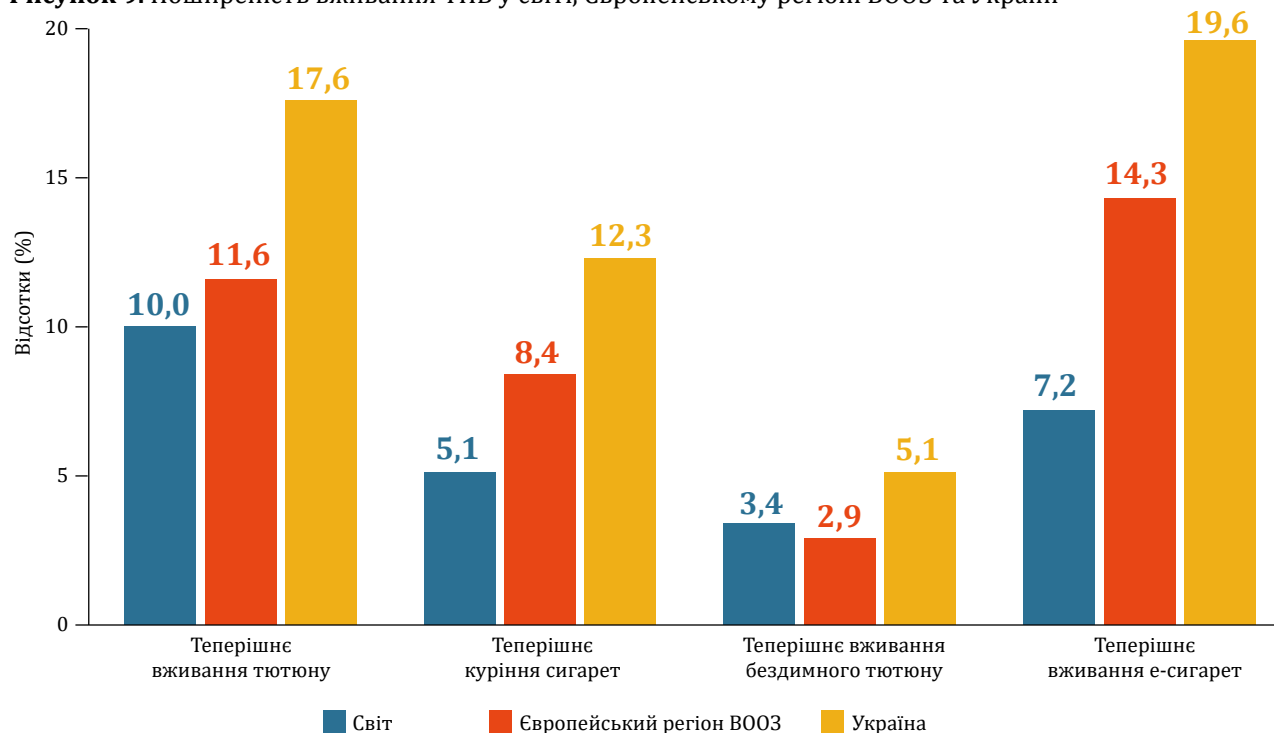
3.1.6 Вразливість під час війни

GYTS 2023 р. проводилося в умовах війни, що характеризуються переміщенням населення, психосоціальним стресом, гібридним форматом навчання та підвищенням залежності від цифрового середовища. Ці контекстуальні фактори могли посилити вплив онлайн-маркетингу та водночас послабити реалізацію й застосування профілактичних заходів. Хоча умови війни не пояснюють до кінця спостережувані патерни, вони, ймовірно, посилили вразливість підлітків та повинні враховуватися в політичних заходах із реагування.

3.2 Україна в контексті Європейського регіону ВООЗ²

Вживання тютюну серед підлітків у Європейському регіоні ВООЗ залишається найвищим у світі (6). У Європейському регіоні зафіксований як найвищий загальний рівень поширеності вживання тютюну, так і найвищий рівень поширеності куріння сигарет серед підлітків віком 13–15 років. У цьому контексті в Україні спостерігається змішаний патерн зближення й розбіжностей у вживанні ТНВ підлітками залежно від типу виробів та вікової групи. Хоча довгострокові тенденції куріння сигарет в Україні відображають зниження показників у Європейському регіоні, поширеність теперішнього вживання, особливо сигарет і новіших нікотинних виробів, залишається значно вищою за середні показники в регіоні (рисунки 9) (6).

² Для порівняння в цьому розділі використані гармонізовані оціночні показники з Європейського регіону ВООЗ та глобальних наборів даних, зібраних із застосуванням стандартизованих визначень та підходів до моделювання. Регіональні та глобальні порівняння результатів серед підлітків базуються на даних, представлених у публікації Skipalskyi et al. (5), зібраних із застосуванням узгоджених вікових груп, показників і методів оцінювання у різних країнах.

Рисунок 9. Поширеність вживання ТНВ у світі, Європейському регіоні ВООЗ та Україні

Джерело: WHO (6).

е-сигарети: електронні сигарети; ТНВ: тютюнові та нікотинові вироби.

3.2.1 Загальний рівень вживання тютюну

У Європейському регіоні ВООЗ 11,6% підлітків віком 13–15 років є теперішніми споживачами будь-яких тютюнових виробів. Незважаючи на те, що це історично низький рівень для регіону, він залишається найвищим показником поширеності в світі (6).

В Україні у 2023 р. 17,6% підлітків повідомили про теперішнє вживання будь-яких тютюнових виробів. Цей показник суттєво перевищує середній показник у регіоні (11,6%). Цей розрив приблизно в 6 відсоткових пунктів свідчить про те, що, незважаючи на зниження рівня поширеності куріння сигарет у довгостроковій перспективі, загальний рівень вживання тютюну серед підлітків в Україні залишається вищим за регіональний показник.

3.2.2 Куріння сигарет: зближення в напрямку, розбіжності в рівні

У Європейському регіоні ВООЗ 8,4% підлітків віком 13–15 років є теперішніми курцями сигарет (хлопці: 8,2%; дівчата: 8,7%). Незважаючи на довгострокове зниження цього показника, він залишається найвищим регіональним показником поширеності куріння сигарет у світі (6).

В Україні спостерігається аналогічна тенденція до зниження рівня куріння сигарет серед підлітків із часом. При цьому поширеність теперішнього куріння сигарет серед підлітків в Україні, що у 2023 р. становила 12,3% (хлопці: 14,0%; дівчата: 10,6%), є помітно вищою за середній показник у регіоні (8,4%).

Таким чином, Україна демонструє зближення з країнами Європейського регіону в довгострокових тенденціях до зниження показників, але не в показниках абсолютної поширеності. Рівень куріння сигарет серед підлітків в Україні залишається значно вищим за середній показник у регіоні.

3.2.3 Нові та новітні нікотинові вироби: розбіжність із середніми показниками в регіоні

Розбіжності з тенденціями, що спостерігаються в Європейському регіоні ВООЗ, більш виражені в контексті нових нікотинових виробів, зокрема електронних сигарет. У Європейському регіоні зафіксований один із найвищих рівнів уживання електронних сигарет серед підлітків у світі: 14,3% підлітків віком 13–15 років є теперішніми споживачами електронних сигарет (хлопці: 13,6%; дівчата: 15,0%), порівняно з середнім показником у світі 7,2% (6).

Утім, показник України перевершує і цей високий регіональний базовий показник. У 2023 р. майже кожен п'ятий підліток повідомив про теперішнє вживання електронних сигарет (хлопці: 18,4%; дівчата: 20,7%). Цей показник є вищим за середній у регіоні; відповідно, Україна є однією з країн із вищою за середню поширеністю вживання електронних сигарет у Європейському регіоні.

Аналогічно, середній рівень вживання бездимного тютюну серед підлітків у Європейському регіоні становить 2,9% (хлопці: 3,4%; дівчата: 2,3%), тоді як в Україні він становить 5,1% (хлопці: 6,8%; дівчата: 3,5%), також перевищуючи регіональний показник. Поширеність уживання бездимного тютюну серед дорослих у Європейському регіоні залишається низькою (1,2%), та її вища поширеність серед підлітків свідчить про поточну диверсифікацію способів уживання нікотину.

Порівнянний віковий градієнт спостерігається і для електронних сигарет. Поширеність уживання електронних сигарет серед підлітків у Європейському регіоні є в кілька разів вищою, ніж серед дорослих; ця тенденція є помітною також і в Україні. Цей результат підкреслює орієнтованість ринку новітніх нікотинових виробів на молодь та непропорційний вплив нових і новітніх виробів на молодше населення.

3.2.4 Диверсифікація та вживання кількох типів виробів

Розбіжності України з тенденціями в межах Європейського регіону ВООЗ також відображаються в ширшій диверсифікації виробів. У 2023 р. серед українських підлітків були зафіксовані вищі за середні в регіоні показники поширеності вживання звичайних сигарет (12,3% порівняно з 8,4%), електронних сигарет (19,6% порівняно з 14,3%) та бездимного тютюну (5,1% порівняно з 2,9%) (6).

Цей патерн свідчить не лише про підвищені рівні вживання окремих типів виробів, але й про існування багатьох способів вживання нікотину. Співіснування звичайних сигарет, електронних сигарет, тютюнових виробів для нагрівання, бездимного тютюну та нікотинових паучів створює численні відправні точки для вживання нікотину та підвищує ймовірність експериментів із різними типами виробів.

З огляду на те, що в Європейському регіоні і так зафіксований найвищий рівень вживання тютюну серед підлітків у світі, вищі рівні вживання в Україні за кількома категоріями підкреслюють потребу в комплексних регуляторних заходах, націлених на молодь, для зменшення загального впливу нікотину та запобігання переходу з одного типу виробів на інший.

3.3 Наслідки для політик контролю над тютюном і нікотинном, націлених на молодь

Стратегія України щодо контролю над тютюном, включаючи посилене законодавство, що узгоджується з РКБТ ВООЗ, та стійку тенденцію до підвищення податків і цін на тютюнові вироби, забезпечила істотний прогрес за останні два десятиліття. Ці заходи сприяли помітному зниженню рівня куріння сигарет серед підлітків. Утім, з огляду на швидку диверсифікацію нікотинових виробів, існує потреба в постійній адаптації нормативно-правової бази для забезпечення комплексного захисту молоді.

Необхідний узгоджений підхід, що охоплює весь спектр ТНВ. Послідовне регулювання всіх категорій виробів, включаючи гармонізоване оподаткування, обмеження на використання ароматизаторів, стандартизовані вимоги до пакування і представлення виробів, комплексні заборони на рекламу і просування та розширення заходів щодо захисту бездимного середовища на всі нікотинові вироби, має критично важливе значення для запобігання переходу з одного типу виробів на інший та усунення прогалин у нормативно-правовій базі, що залишилися.

Особливо необхідне посилення дотримання вимог щодо продажу нікотинових виробів в інтернеті та соціальних мережах, де вікові обмеження складніше контролювати. У період воєнного стану державний нагляд та інспекції значною мірою призупинені, що ускладнює забезпечення дотримання чинного законодавства щодо контролю над тютюном. З відновленням механізмів інспекції посилення моніторингу дотримання вимог як у точках роздрібної торгівлі, так і в цифровому середовищі матиме дуже важливе значення.

Стратегії профілактики також повинні відображати реалії середовища, що характеризується поширеністю багатьох типів нікотинових виробів. Зниження охоплення просвітою щодо шкоди нікотину у школі підкреслює потребу в активізації ініціатив із ранньої профілактики та спростуванні стійких хибних уявлень про шкоду нікотину, включаючи ризики, пов'язані зі впливом вторинних аерозолів. Виникнення ознак нікотинової залежності ще раз підкреслює важливість розширення підтримки у відмові від вживання нікотину для молоді, включаючи доступні цифрові інструменти та інтервенції у школах. Постійний нагляд, удосконалення законодавства та адаптація політик відповідно до потреб залишатимуться критично важливими для підтримання прогресу в умовах ринкового середовища, що швидко змінюється.

© WHO/Sandra Jones

4. Висновки

Протягом останніх двох десятиліть Україна досягла значного і сталого зниження показника куріння сигарет серед підлітків, продемонструвавши цим ефективність комплексних доказових політик щодо контролю над тютюном, які узгоджуються з РКБТ ВООЗ (1). Поєднання посилення законодавства, поступового підвищення податків і цін на тютюнові вироби, накладання обмежень на рекламу та політик щодо захисту бездимного середовища сприяло цим здобуткам у сфері громадського здоров'я (7,8).

Утім, за результатами GYTS 2023 р. була виявлена фундаментальна зміна у вживанні нікотину підлітками. Хоча рівень куріння сигарет знизився, загальний рівень уживання нікотину залишається істотним через розширення ринку електронних сигарет, тютюнових виробів для нагрівання та нікотинових паучів. Для багатьох підлітків вони є відправною точкою на шляху до вживання нікотину, часто в молодшому віці та з одночасним уживанням кількох типів виробів.

Стійкі хибні уявлення про меншу шкоду нових нікотинових виробів, особливо електронних сигарет та вторинних аерозолів, продовжують підривати зусилля з профілактики. Відносно високий рівень поширеності теперішнього вживання електронних сигарет (19,6%) та повідомлення учнів про ранковий потяг до вживання або ранкове вживання електронних сигарет (сукупно 11,8%) свідчать про ризик тривалої нікотинової залежності у підгрупі підлітків. Зниження рівня охоплення

профілактичною просвітою у школах іще більше послаблює захисні фактори протягом такого критично важливого періоду в розвитку, як підлітковий вік.

Умови війни додають складності цьому динамічному ландшафту. Переміщення населення, переривання навчання у школі, психосоціальний стрес та підвищення залежності від цифрового середовища могли посилити вплив нікотинових виробів на молодь. Водночас, незважаючи на наявність посиленого законодавства, тимчасове призупинення рутинних державного нагляду й інспекцій в умовах воєнного стану обмежує спроможності забезпечення його дотримання.

У майбутньому для забезпечення сталого прогресу необхідне буде постійне зміцнення і вдосконалення нормативно-правової бази щодо контролю над тютюном та нікотином в Україні. Це включає підтримання тенденції до підвищення податків на тютюнові вироби, ефективне забезпечення дотримання відповідного законодавства мірою відновлення систем інспекції та внесення подальших змін до законодавства з метою комплексного регулювання електронних сигарет, нікотинових паучів, інших новітніх категорій виробів та видимої демонстрації таких виробів у місцях продажу.

Для підтримання прогресу необхідна повністю інтегрована й орієнтована на молодь стратегія. Вона має включати застосування узгоджених регуляторних стандартів до всіх ТНВ, посилення забезпечення дотримання відповідного законодавства у точках роздрібної торгівлі та на інтернет-майданчиках, активізацію зусиль із профілактики в школах, захист підлітків від впливу вторинних тютюнового диму й аерозолів та розширення доступної підтримки у відмові від вживання тютюну. Постійний нагляд та адаптація політик на основі наявних даних матимуть критично важливе значення для забезпечення того, щоб новітні нікотинові вироби не ставили під загрозу здобутки в забезпеченні здоров'я підлітків в Україні.

Список використаних джерел

1. WHO Framework Convention on Tobacco Control. Geneva: World Health Organization; 2003 (<https://iris.who.int/handle/10665/42811>).
2. MPOWER [website]. World Health Organization; 2026 (<https://www.who.int/initiatives/mpower>).
3. Global Youth Tobacco Survey Collaborative Group. Global Youth Tobacco Survey (GYTS): core questionnaire with optional questions: version 2.3. Atlanta, GA: Centers for Disease Control and Prevention; 2023 (https://cdn.who.int/media/docs/default-source/ncds/ncd-surveillance/gyts2023_core_questionnaire_v2.3_aug_2023.pdf?sfvrsn=f763ac85_13).
4. GYTS Глобальне Опитування Молоді Щодо Тютюну інформаційний бюлетень Україна 2023 рік. Копенгаген: Європейське регіональне бюро ВООЗ; 2025 (<https://www.who.int/ukraine/publications/m/item/gyts-global-youth-tobacco-survey-fact-sheet-ukraine-2023>). Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.
5. Skipalskyi A, Habicht J, Ciobanu A, Tarasenko Y, Skapa T. Tobacco control in complex emergencies: policy case study of Ukraine. Tob Prev Cessat. 2025;11:25 (<https://www.doi.org/10.18332/tpc/203838>).
6. WHO global report on trends in prevalence of tobacco use 2000–2024, with projections to 2025–2030. Geneva: World Health Organization; 2025 (<https://iris.who.int/handle/10665/383060>). Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.
7. Рамкова конвенція ВООЗ із боротьби проти тютюну (Ратифікація від 15.03.2006). Україна; 2006 (Документ 897_001 від 15.03.2006; https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/897_001#Text26).
8. Закон України № 2899-IV від 22.09.2005 Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення. Україна; 2005 (Документ 2899-IV від 01.10.2025; <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2899-15#Text>).

³ Усі посилання станом на 18 травня 2026 р.

Європейське регіональне бюро ВООЗ

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) — спеціалізоване агентство Організації Об'єднаних Націй, яке було створене в 1948 р, і чия головна функція полягає у вирішенні міжнародних проблем охорони здоров'я і охорони здоров'я населення. Європейське регіональне бюро ВООЗ є одним із шести регіональних бюро в різних частинах світу, кожне з яких має свою власну програму діяльності, спрямовану на вирішення конкретних проблем охорони здоров'я країн, якими Європейське регіональне бюро ВООЗ опікується.

Країни-члени

Австрія	Нідерланди (Королівство)
Азербайджан	Німеччина
Албанія	Норвегія
Андорра	Північна Македонія
Бельгія	Польща
Білорусь	Португалія
Болгарія	Республіка Молдова
Боснія і Герцеговина	Російська Федерація
Вірменія	Румунія
Греція	Сан-Марино
Грузія	Сербія
Данія	Словаччина
Естонія	Словенія
Ізраїль	Сполучене Королівство
Ірландія	Таджикистан
Ісландія	Туреччина
Іспанія	Туркменістан
Італія	Угорщина
Казахстан	Узбекистан
Киргизстан	Україна
Кіпр	Фінляндія
Латвія	Франція
Литва	Хорватія
Люксембург	Чехія
Мальта	Чорногорія
Монако	Швейцарія
	Швеція

Бюро ВООЗ в Україні

вул. Грушевського 9-б, Київ, 01021, Україна

Тел.: +380 44 428 55 55

Електронна адреса: eurowhoukr@who.int

Вебсайт: www.who.int/ukraine